

NAČELO JAVNOSTI U PARNIČNOM POSTUPKU - prilog pokušajima opravdanja i reafirmacije instituta -

Dr. sc. Mihajlo Dika, redoviti profesor
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

UDK:
Ur.: 25. veljače 2008.
Pr.: 3. ožujka 2008.
Izvorni znanstveni članak

Nastoje se odrediti pravopolitičke osnove načela javnosti u hrvatskom parničnom postupku; utvrđuju se premise za definiranje tzv. opće ili pučke javnosti, pretpostavke za njezino ostvarivanje, njezini učinci, njezine ustavno-konvencijske i zakonske osnove, razlažu se kriteriji za ograničenje i isključenje te javnosti; razmatraju se pojmovi tzv. stranačke, ograničene supstitutivne javnosti i interesne javnosti; naznačuju se slučajevi apsolutnog isključenja javnosti te istražuju pravne posljedice povrede pravila kojima se javnost jamči odnosno kojima se propisuje njezino ograničenje ili isključenje. Zaključno se konstatira postojeće stanje u primjeni načela u hrvatskoj sudskoj praksi i naznačuju mogući načini prevladavanja toga stanja.

Ključne riječi: *javnost, parnični postupak.*

I. Uvod

Rad državnih vlasti u načelu treba biti javan, otvoren uvidu onih iz volje kojih obnašatelji javnih funkcija (izravno ili posredno) izvode svoja ovlaštenja – građana. Otvorenost, javnost rada državnih tijela izraz je položaja državnih vlasti u demokratskom društvu – obnašatelji vlasti (u pravilu) ne bi smjeli kriti ono što rade od onih u čijem interesu djeluju. Takav rad tijela državne vlasti trebao bi pridonijeti unapređenju općeg znanja i razumijevanja građana o organizaciji države i društva, o položaju pojedinih državnih tijela u okviru te organizacije, o poslovima koje trebaju obavljati, o načinu na koji bi to trebalo činiti te o rezultatima njihova rada. Samo se tako može potvrđivati i jačati povjerenje građana u obnašatelje vlasti i njihov rad, samo se tako može ostvariti kontrola rada obnašatelja vlasti i sankcioniranje toga rada u skladu s mehanizmima koji su za to predviđeni u demokratskom društvu.

Ono što je rečeno za državne vlasti općenito bi u načelu trebalo vrijediti i za sudbenu vlast, za sudove kao organizacijske jedinice te vlasti i za tijela te vlasti

u okviru tih organizacijskih jedinica kojima je njezino obnašanje povjereno – za sudska vijeća i suce pojedince te sudske savjetnike kad provode postupak.

Javnost rada sudova i pojedinih sudećih tijela u sudovima ostvaruje se na dvije razine – uvjetno rečeno na općoj razini djelovanja sudova te na razini pojedinih postupaka. Sudovi preko predsjednika sudova i glasnogovornika pružaju odgovarajuće informacije o svom radu općenito te o pojedinim svojim predmetima (29.10., 31. ZS 05).

U pojedinim postupcima javnost se ostvaruje osiguranjem tzv. opće ili pučke javnosti (v. *infra ad II.*). Od te javnosti treba razlikovati tzv. stranačku javnost (v. *infra ad III.*), tzv. supstitutivnu javnost (v. *infra ad IV.*), i tzv. interesnu javnost (v. *infra ad V.*).

U određenim slučajevima tzv. opća javnost u pojedinim je vrstama sporova isključena po sili zakona; ona se inače iz određenih, zakonom predviđenih razloga, može isključiti u svim sporovima i odlukom suda. Ona se, međutim, nikada ne može isključiti prigodom objave odluke. (V. *infra ad VI.*). Stranke se ne mogu sporazumjeti o njezinu isključenju (konvencionalno isključenje javnosti), treba uzeti stoga što je opća javnost impostirana (i) u općem, javnom interesu. Stranke imaju pravo na to da im se javno sudi, ali se ne bi mogle (*de lege lata*) odreći toga prava jer javnost ima pravo pratiti na koji se način sudi neovisno o tome tko su stranke – provjeriti ostvaruju li se *in concreto* postulati jednake primjene zakona i ravnopravnosti .

Određene su radnje suda nejavne u smislu da se poduzimaju bez nazočnosti ne samo tzv. opće javnosti, već i bez tzv. stranačke i interesne javnosti – takve su radnje, ipak, podvrgnute internoj kontroli u povodu devolutivnih pravnih lijekova od strane viših sudova (v. *infra ad VII.*).

U hrvatskom parničnom pravu tzv. opća javnost isključena je u postupcima u povodu devolutivnih pravnih lijekova; u tim su postupcima u pravilu isključene i tzv. stranačka i interesna javnost (v. *infra ad VIII.*). Ipak bi tu bila riječ o relativnom isključenju tih javnosti, jer bi stranke i, uz dokazivanje opravdanog interesa, druge osobe mogle pregledavanjem spisa dobiti uvid u neke radnje obavljene u postupcima u povodu devolutivnih pravnih lijekova.

Povreda načela javnosti kao ustavnopravno i konvencijski sankcioniranog načela sudskog postupovnog prava ima u načelu značenje apsolutno bitne povrede zbog koje su dopušteni svi devolutivni pravni lijekovi (v. *infra ad IX.*).

II. OPĆA JAVNOST

1. Općenito

U doktrini se načelo javnosti definira kao zahtjev da se svakome – dakle neograničenom broju osoba koje unaprijed nisu individualno određene – osigura nesmetana mogućnost prisustvovanja raspravljanju pred sudom.¹ Uz

¹ TRIVA-DIKA, GRAĐANSKO PARNIČNO PROCESNO PRAVO, 7. izd., 2004., 195. Ovo će se djelo u nastavku citirati: TRIVA-DIKA, GPPP, uz navođenje broja stranice.

ovu bi se definiciju moglo, prvo, primijetiti da javnost ne podrazumijeva mogućnost da svatko, pa stoga neograničeni krug osoba prati suđenje – u ime javnosti se jamči da suđenju prisustvuju osobe koje neće biti selekcionirane prema unaprijed određenim kriterijima koji bi polazili od nekih njihovih svojstava; njihov će se broj po prirodi stvari morati ograničiti fizičkim uvjetima organizacije suđenja, u prvom redu prostornim. Kod javnosti je, dakle, težište na (relativnoj) odsutnosti prethodno utvrđenih kriterija za selekcioniranje onih koji bi mogli pratiti suđenje, a ne na neograničenosti broja osoba koje bi to mogle činiti. Drugo, izložena definicija javnost ograničava na prisustvovanje raspravljanju pred sudom. Javnost bi, međutim, u načelu, neovisno o konkretnom uređenju, zahtijevala da se cijeli postupak odvija u njezinoj nazočnosti; u hrvatskom pravnom poretku ona se ne ograničava samo na raspravljanje (u užem smislu) pred sudom, već je zajamčena i pri izvođenju dokazivanja te objavi odluke.

Neki drugi autori govore o tome da opća javnost postoji kad svatko može neposredno pratiti procesne radnje suda i stranaka i svoje stavove o tome objelodaniti bez potrebe da dokaže da za to ima neki poseban interes.² Inzistiranje na tome da javnost jamči svakome da neposredno prati suđenje također konfundira nepostojanje unaprijed definiranih kriterija za selekcioniranje publike s krugom onih koji mogu pratiti suđenje. Prema trećim autorima pučka javnost otvara svima koji nisu pravno zahvaćeni suđenjem pristup sudskim radnjama u postupku, bez potrebe dokazivanja posebnog interesa.³ Uskost ove definicije u tome je što javnost pretpostavlja mogućnost praćenja radnji svih sudionika u postupku, a ne samo sudskih radnji; ona također brka krug osoba iz čijih se redova javnost može regrutirati s brojem onih koji mu mogu prisustvovati. Kod javnosti je težište na svojstvima onih koji mogu prisustvovati suđenju (osobe kojih se suđenje izravno ne tiče) i načinu njihova selekcioniranja (nepostojanje kriterija kojima bi se unaprijed prema određenim svojstvima potencijalnih prisutnika izvršila njihova selekcija), a ne na njihovu broju.

Uzimajući u obzir izložene kritike navedenih definicija pojma javnosti, bilo bi moguće uzeti da **tzv. opća ili pučka javnost** (njem. *Volksöffentlichkeit*) **traži da se unaprijed neodređenom krugu osoba** (uz određena ograničenja – v. *amplius infra, osobito ad VI.*) **koje nisu sudionici određenog postupka omogući da – bez potrebe da za to dokazuju postojanje nekog svog posebnog prava ili pravnog interesa – prate njegovo odvijanje, osobito raspravljanje pred sudom, izvođenje dokazivanja i objavljivanje odluke.** Takva javnost svakako uključuje i pravo tih osoba da svoja saznanja i dojmove prenose drugima, pa i preko javnih medija, da o radu suda i drugih sudionika u

² RECHBERGER-SIMOTTA, *Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren*, 5. izd. 2000., 184. U nastavku ovog će se djelo citirati kao RECHBERGER-SIMOTTA, ZPR, uz navođenje broja stranice.

³ FASCHING, *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts*, 2. izd., 1990., 359. U daljnjem tekstu ovo će se djelo citirati kao FASCHING, ZPR, uz navođenje broja stranice.

postupku zauzimaju kritičke stavove, da o njima raspravljaju izvan suda i da ih javno priopćavaju.⁴

Pojam opće javnosti određen u izloženom smislu bio bi pojam opće javnosti u užem, pravom smislu. On bi obuhvaćao pojam opće javnosti kao mogućnosti da određeni broj osoba iz unaprijed neodređenog kruga osoba koje nisu interesno povezane sa sporom, limitiran prostornim mogućnostima sudnice, neposredno prisustvuje (usmenim) ročištima u postupku pred sudom i da tako prati rad suda i drugih sudionika u postupku (**neposredna javnost u užem smislu**), ali i kao mogućnost pripadnika tog unaprijed neodređenog kruga osoba da uvid u rad suda ostvaruju pregledavanjem spisa o pojedinim predmetima (**posredna javnost u užem smislu**). U pojedinim se pravnim porecima redovito jamči neposredna javnost u užem smislu kako je ovdje izložena (v. *infra ad* II.3.). Mogućnost da osobe koji nisu stranke u postupku dobiju uvid u sudske spise (posredna javnost u užem smislu), obično je uvjetovana ispunjavanjem nekih dodatnih uvjeta, i stoga je ograničena (v. *infra ad* IV.).

Pored izloženog pojma javnosti u užem smislu pojam javnosti u širem smislu obuhvaćao bi i mogućnost da osobe koje u pojedinim postupcima nisu sudjelovale kao javnost u užem smislu već su do svojih saznanja o njima došle drukčije, eventualno preko sudionika javnosti u užem smislu ili preko stranaka, odnosno uvidom u isprave do kojih su došle mimo suda, raspravljaju s drugima o tome, objavljuju svoje (kritičke) stavove, otvaraju pitanje odgovornosti itd. (**posredna javnost u širem smislu**).

Opća bi javnost, dakle, kao neposredna i posredna javnost u užem smislu i kao posredna javnost u širem smislu, bila izraz opće organizacije rada državnih tijela uključujući i sudova u demokratskom društvu, dakle, ona je statuirana u općem interesu.

2. Pretpostavke ostvarivanja neposredne javnosti u užem smislu

Ostvarivanje – u mnogim pravnim porecima i na ustavnopravnoj i/ili konvencijskoj razini zajamčene – neposredne javnosti u užem smislu pretpostavlja, međutim, i dužnost države da osigura takve prostorne i druge uvjete rada sudskih tijela koji će zbiljski omogućiti njezino oživotvorenje (**prostorne pretpostavke javnosti**); zatim dužnost vlasti koje uređuju rad sudova da na normativnoj razini propišu takvu organizaciju rada u sudovima koja će osigurati pravodobno obavještanje javnosti o rasporedu rada pojedinih sudskih tijela uključujući i raspored termina za ročišta u pojedinim predmetima (**osiguranje normativnih pretpostavaka za ostvarenje javnosti**) te, konačno, dužnost samih sudova (predsjednika suda, pojedinih sudaca i sudskih savjetnika)

⁴ Takvo postupanje ne bi, međutim, smjelo imati obilježja kaznenoga djela prisile prema pravosudnom dužnosniku (309., KZ). Takvo djelo čini, naime, i onaj tko za vrijeme postupka pred sudom, a prije donošenja pravomoćne sudske odluke, u javnim sredstvima priopćavanja, na javnom skupu ili pred skupinom ljudi, iznosi svoje mišljenje o tome kako bi u tom slučaju pravosudni dužnosnik trebao postupati ili kakve odluke donositi (309/2.).

da na normativnoj razini programirani način njihova rada realiziraju (**osiguranje provedbenih pretpostavaka za ostvarenje javnosti**). Bez ispunjenja tih preduvjeta (ustavnopravno i/ili konvencijsko) jamstvo javnosti bilo bi tek prazno obećanje bez realne osnove za ostvarenje. Upravo bi se stoga s dosta argumenata mogla zastupati teza da je u hrvatskom parničnom postupku protivno ustavnopravnim i konvencijskim jamstvima ostvarivanje javnosti u materijalnom smislu (stvarna javnost) dovedeno u pitanje nepostojanjem za njezino ozbiljenje u praksi odgovarajućih prostornih uvjeta u velikoj većini sudnica te nepostojanjem normativnih, ali ni provedbenih osnova za organizirano obavješćavanje javnosti o rasporedu rada u pojedinim sudskim referadama. Javnost je materijalno svakako ugrožena i nekoncentriranim vođenjem pojedinih postupaka u kojima se rad suda, stranaka i drugih sudionika disperzira na brojnim, obično vrlo kratkim i za moguće predstavnike javnosti nejasnim, nepreglednim, teško shvatljivim i pratljivim te nezanimljivim ročištima, kao i u brojnim podnescima čiji se sadržaj ne rekapitulira na ročištima već se samo na njih upućuje, dakle nepostojanjem koncentrirane neposrednosti i naglašenom pismošću. U tom bi se smislu moglo govoriti o „zavjeri“ objektivnih uvjeta za rad sudova, ali i prakse protiv načela javnosti. Treba očekivati da bi u sklopu nastojanja da se unaprijedi rad sudova i time njihova odgovornost prema javnosti jedna od inicijativa tzv. civilnog društva mogla biti i stvaranje organizirane građanske javnosti, okupljanje kruga aktivista koji bi programirano inzistirali na javnom praćenju sudskih ročišta, osobito na takvom objavljivanju odluka.

Neposredna opća javnost u užem smislu podrazumijeva i toj javnosti prilagođeno nastupanje i komunikaciju između sudionika u postupku – trebalo bi da sud, stranke i drugi sudionici na ročištima što potpunije prezentiraju bit spora i da o njemu raspravljaju na jasan, pregledan, razumljiv i zapamtljiv način koristeći govor pristupačan običnim građanima (**komunikacijske pretpostavke javnosti**); od njih se u ime te javnosti očekuje i da se na ročištima ponašaju na odgovarajući način – odmjereno, pristojno, kooperativno, zapravo na način koji će jačati povjerenje u rad suda i pridonositi razumijevanju važnosti njegovih zadaća. Takvo se ponašanje, svakako, i prema zakonu očekuje.

3. Učinci pučke javnosti

Pozitivni učinci aktualizirane i aktivne javnosti mogu biti višestruki. Među njima svakako dominiraju njezini **preventivno-korektivni učinci**. Sama okolnost da javnost može prisustvovati ročištima, a pogotovu aktualna prisustnost publike, osobito medija, može u pozitivnom smislu utjecati na rad i ponašanje ne samo suda već i drugih procesnih subjekata – stranaka i njihovih zastupnika, u prvom redu državnih odvjetnika i odvjetnika.⁵ Nužnost vođenja ročišta *lege*

⁵ Javnost zapravo omogućava praćenje ponašanja svih sudionika u postupku, stvaranje dojмова o tome i njihovu kritiku, pa tako ne samo ponašanja pojedinih stranaka već i rada njihovih zastupnika, osobito državnih odvjetnika i odvjetnika.

artis pred publikom zahtijevat će bolju pripremljenost svih sudionika, drukčiju organizaciju nastupanja i prezentacije pozicija pojedinih stanaka u sporu, veću korektnost i kooperativnost, suzdržavanje od određenih ponašanja, reakcija (**javnost kao instrument za poboljšanje kvalitete pružanja pravne zaštite u pojedinim slučajevima**); može pridonijeti sprečavanju mogućih pritisaka na rad sudova koji bi mogli utjecati na njihovu nezavisnost (**javnost kao instrument zaštite nezavisnosti sudbene vlasti**), ali i sprečavanju samovoljnog i šikanoznog ponašanje sudaca, njihovu pristranost (**javnost kao jamac sudačke korektnosti i objektivnosti**). Na širem planu kritički stav javnosti prema načinu organizacije rada sudova i prema općim rezultatima pružanja pravne zaštite utemeljen na iskustvima u javnom praćenju pojedinih slučajeva može utjecati na korekciju rada sudova i drugih sudionika u postupku u granicama zadane regulative, na promjenu (unapređenje) prakse, ali i na izmjenu same regulative – na drukčije uređenje organizacije sudstva i procedura po kojima će sudovi postupati u pojedinim predmetima (**javnost kao instrument za opće unapređenje pružanja pravne zaštite**). Tzv. **edukativni učinak** javnosti ne bi se toliko ostvarivao neposrednim praćenjem suđenja u pojedinim predmetima koliko stručnim komentarima prakse, osobito u općim medijima. Pozitivna iskustva angažirane javnosti u pojedinim predmetima mogla bi imati i širi pozitivni učinak na jačanje općeg povjerenja građana u “isplativost” njihova aktivnijeg angažmana u demokratskim mehanizmima kontrole (usmjeravanja) rada tijela državne vlasti.

4. Opća javnost, neposrednost i usmenost

Neposredna opća javnost na (raspravnim) ročištima pred sudom na današnjem stupnju razvitka organizacije rada u sudovima nije zamisliva, instrumentalno ostvariva bez usmenosti i neposrednosti u raspravljanju i izvođenju dokazivanja.

U pismenom se postupku neposredna opća javnost ne može ostvariti. Ona bi se u modernim uvjetima mogla ostvariti kad bi sudski spisi bili dostupni javnosti putem elektroničkih medija, koja bi eventualno tako mogla pratiti što se događa u pojedinim predmetima. U povijesti parnične procedure je pismenost (postupka općega prava) bila sinonim za nejavnost (tajnost), posrednost, dugotrajnost, za tzv. kabinetsko suđenje (*Kabinettsjustiz*), za način rada sudova koji je uzdrmao povjerenje javnosti u djelotvornost i neovisnost pravne zaštite.⁶ Time se može objasniti okolnost da se u vrijeme velikih reformi procesnog prava u njemačko-austrijskom pravnom krugu tijekom druge polovice devetnaestog stoljeća javnosti zajedno s usmenošću i neposrednošću pridalo značenje principijelnih postupovnih postulata. Javnost je, štoviše, u tom smislu na ustavnopravnoj i konvencijskoj razini sankcionirana kao jedno od temeljnih jamstava demokratske pravde.

⁶ FASCHING, ZPR, 359.

5. Ustavno – konvencijske osnove javnosti u hrvatskom pravu

Javnost rada sudova zajamčena je na ustavnoj razini. Sudske rasprave su javne i presude se izriču javno, u ime Republike Hrvatske (119/1. URH). Javnost se može samo iznimno isključiti iz cijele rasprave ili njezina dijela zbog Ustavom predviđenih razloga (119/2. URH, v. *infra ad* 8.1.). Iz navedenih ustavnih odredaba moguće je izvesti zaključak da je u hrvatskom pravu Ustavom zajamčena tzv. neposredna opća javnost (v. *supra ad* II.1.), i to uz iznimnu mogućnost isključenja na ročištima pred sudom na kojima se općenito raspravlja o pitanjima o kojima će ovisiti odluka suda, ali i – beziznimno – na ročištu odnosno dijelu ročišta na kojemu se odluka objavljuje.

Pravo na javno suđenje na raspravnom ročištu (ročištima) nije u Ustavu izrijekom postulirano kao temeljno ljudsko pravo (*arg. a contrario ex* 29/1. URH). Ono je tako zajamčeno tek na konvencijskoj razini (6/1. EK). Ipak, budući da je to pravo kao takvo priznato na konvencijskoj razini (6/1. EK) te s obzirom na to da se Republika Hrvatska (najprije Ustavnim zakonom o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj iz 1991.,⁷ a zatim) Ustavnim zakonom o pravima nacionalnim manjina iz 2002.⁸ obvezala u skladu (između ostaloga) s Konvencijom Vijeća Europe za zaštitu prava čovjeka i temeljnih sloboda (1950.) te protokolima uz tu Konvenciju: (1) na poštivanje i zaštitu prava nacionalnih manjina i drugih temeljnih prava i sloboda čovjeka i građanina, vladavine prava i svih ostalih najviših vrednota svog ustavnog i međunarodnoga pravnog poretka, svim svojim državljanima (1. UZPNM), te (2) da će štiti i sva ostala prava predviđena u tom međunarodnom dokumentu, ovisno o u njemu predviđenim iznimkama i ograničenjima, bez diskriminacije po spolu, rasi, boji kože, jeziku, vjeroispovijesti, političkom i drugom uvjerenju, nacionalnom i društvenom porijeklu, povezanosti s nacionalnom manjinom, vlasništvu, statusu naslijeđenom rođenjem ili po nekoj drugoj osnovi sukladno članku 14. i 17. stavku 3. Ustava Republike Hrvatske – treba zaključiti da je Republika Hrvatska ipak na ustavnopravnoj razini priznala i pravo na suđenje na temelju javne rasprave kao temeljno ljudsko postupovno pravo (2. UZPNM).

U skladu s navedenim, premda to nije nedvojbeno eksplicitno rečeno u Ustavu,⁹ treba uzeti da značenje ustavnoga postulata ima i konvencijska odredba po kojoj se u slučaju isključenja javnosti **presuda** ipak mora **uvijek izreći javno**

⁷ NN 65/91., 27/92., 34/92. – proć., 51/00. i 105/00. – proć.

⁸ NN 155/02.; UZPNM.

⁹ I iz ustavne bi se odredbe po kojoj su sudske rasprave javne i po kojoj se presude izriču javno, u ime Republike Hrvatske (119/1. URH), iako se u njoj ne naglašava da se presuda **mora** izreći javno, mogao izvesti i zaključak da Ustav implicira (obvezatno) javno objavljivanje presuda. Tome bi u prilog išla odredba po kojoj se javnost može isključiti samo s raspravnog ročišta iz čega bi, *a contrario*, trebalo zaključiti da se isključenje javnosti ne tiče posebnog ročišta na kojemu se presuda objavljuje, odnosno dionice ročišta na kojemu se objavljuje. Interpretacija po kojoj bi ta odredba značila samo to da se presude izriču javno samo ako je i suđenje bilo javno bitno bi reducirala značenje te odredbe.

(6/1.2. EK, 1., 2. UZPNM) – odluke koje nemaju značenje presude ne bi se morale javno objaviti (*arg. a contrario ex 119/1. URH*)

Tzv. neposredna opća javnost zajamčena je na ustavnoj razini svakome, svim pravnim subjektima, dakle neovisno o državljanstvu (građani) i kojim drugim statusnim obilježjima ili svojstvima.

6. Zakonsko uređenje javnosti u hrvatskom parničnom pravu

U hrvatskom parničnom pravu javnost (treba uzeti u smislu tzv. neposredne opće javnosti – v. *supra ad II.1.*) na zakonskoj je razini postulirana kao osnovno načelo postupka – sud odlučuje o tužbenom zahtjevu, u pravilu, na temelju usmene, neposredne i **javne** rasprave (4.¹⁰).¹¹ Ta je javnost zajamčena na ročištima tijekom prvostupanjskog postupka te u povodu remonstrativnih pravnih lijekova: – na pripremnom ročištu (287.-292., 310.); – na ročištima za glavnu raspravu (306.-310.); – na ročištima pred predsjednikom vijeća i zamoljenim sucem (224., 228., 229., 310.), uključujući i na ročištu u povodu prijedloga za povrat u prijašnje stanje (*arg. ex 119.*, 310.); – na ročištu za objavljivanje presude (335., 336.); – na ročištu u povodu prijedloga za ponavljanje postupka (426.).

Budući da se u postupcima u povodu devolutivnih pravnih lijekova ročišta ne održavaju, može se uzeti da tzv. neposredna opća javnost nije zakonski zajamčena u postupcima u povodu tih pravnih lijekova (v. *infra ad VI.*). Ipak, s obzirom na da u povodu devolutivnih pravnih lijekova sudac pojedinac ili predsjednik vijeća prvostupanjskog suda može samoinicijativno ili u povodu zahtjeva suca izvjestitelja suda koji odlučuje o devolutivnom pravnom lijeku održati i ročište u prisutnosti stranaka radi izviđaja jesu li tijekom prvostupanjskog postupka počinjene neke bitne povrede postupka (*arg. ex 360/3.-5.*, 361/3., 399.), trebalo bi uzeti da bi i ta ročišta bila javna (*arg. ex 310.*).

Neposredna opća javnost bila bi zajamčena i na ročištu za sklapanje izvanparnične nagodbe (*arg. a cohaerentia, a completudine ex 324.*, 310.) te na izvanparničnom ročištu za osiguranje dokaza¹² (*arg. a cohaerentia, a completudine ex 273/2.*, 275/2., 310.).

Na ročištima na kojima bi bila dopuštena neposredna opća javnost bila bi nužno instrumentalno uvjetovana njihovom usmenošću, a njezinu ostvarenju u materijalnom smislu bitno bi trebala pridonijeti i koncentrirana neposrednost na

¹⁰ U ovom radu odredbe pojedinih zakona označavat će se navođenjem broja članka, stavka odvojenog kosom crtom od broja članka, te točke, odvojene točkom od broja članka ili stavka. Više će stavaka ili točaka istoga članka ili stavka međusobno biti razdvojeno zarezom. Crtica između brojeva dvaju članaka ili stavaka koristit će se radi označavanja da se sve odredbe između tih brojeva odnose na tekst ispred njih. Za označavanje pojedinih propisa koristit će se njihove kratice, koje će biti definirane u tekstu. Jedino će se odredbe Zakona o parničnom postupku (NN 26/91., 53/91., 91/92., 112/99., 88/01., 117/03.) navoditi bez naznake kratice toga zakona.

¹¹ Odredba članka 4. nalazi se među tzv. osnovnim odredbama Zakona.

¹² U tom smislu i TRIVA-DIKA, GPPP, 196.

(po mogućnosti jednom – 311/2.) ročištu za glavnu raspravu. Samo usmeno i neposredno raspravljanje (uključujući i izlaganje tužbe i odgovora na tužbu – 287., 297.) i izvođenje dokazivanja može javnosti omogućiti da razumije o čemu se spor vodi, kako se vodi i kako je riješen te da stvara svoje dojmove o svemu tome.

O tzv. posrednoj općoj javnosti v. *supra ad* II.1., ali i *infra ad* IV. Tzv. posrednoj općoj javnosti pridonosi i institucija glasnogovornika suda (31/1. ZS 05), suca ili sudskog savjetnika koji je za to određen godišnjim rasporedom poslova (31/2. ZS 05).

7. Ograničenje neposredne opće javnosti u hrvatskom parničnom pravu

Ročišta u parničnom postupku u pravilu su javna (*arg. ex* 306/1., 310., v. *supra ad* II.5., 6.). To znači da ročištima može prisustvovati unaprijed neodređeni krug osoba u granicama prostornih mogućnosti sudnice u kojoj se suđenje održava (**prostorno ograničenje neposredne opće javnosti**).

Treba uzeti da bi se u okviru sudova u slučajevima u kojima bi se moglo očekivati pojačan interes javnosti za neke predmete valjalo osigurati za tu prigodu odgovarajuću (veću) sudnicu – takav bi postupak bio izraz odgovornog odnosa prema javnosti, izraz svijesti o potrebi poticanja javnosti da obavlja svoju na ustavnoj razini programiranu funkciju.

Ograničenje javnosti propisano je i s obzirom na dob osoba koje mogu prisustvovati ročištima – njima smiju prisustvovati samo punoljetne osobe (*arg. ex* 306/2., 310.) (**dobno ograničenje neposredne opće javnosti**). U vezi s ovim ograničenjem javnosti treba se složiti s mišljenjem da je zakonodavac propisujući ga pošao od pogrešne premise da se tek punoljetnošću stječe minimum razumijevanja potreban za pravilno stjecanje dojмова o sadržaju ročišta i za zauzimanje kritičkog stava o onome što se na njima dogodilo.¹³

Daljnje ograničenje tiče se **zabrane** da osobe koje prisustvuju ročištu **nose oružje ili opasno oruđe** (306/3., 310.). Ta se zabrana ne bi ticala osoba koje su po službenoj dužnosti ovlaštene (dužne) nositi oružje (*arg. ex* 123. ZS 05 kad je u pitanju pravosudna policija).

Određena ograničenja tiču se i svjedoka koji još nisu saslušani. Naime iz odredbe po kojoj se svjedoci saslušavaju pojedinačno i bez prisutnosti svjedoka koji će se kasnije saslušavati (243/1.), treba zaključiti da svjedoci koji će se kasnije saslušavati ne smiju biti nazočni dijelu ročišta na kojem će se saslušavati svjedoci koji će kasnije biti saslušani (**ograničenja neposredne opće javnosti u odnosu na svjedoke**). Sudu bi, međutim, trebalo dopustiti da ocijeni bi li bilo oportuno da radi očuvanja izvornosti iskaza svjedoka općenito isključi svjedoka s ročišta dok ne bude pozvan na saslušanje. Saslušani svjedok može ostatu u sudnici, osim ako se ne odluči udaljiti kad bude otpušten ili ako sud ne odredi da se privremeno udalji iz sudnice (303/1.)

¹³ U tom smislu za odgovarajuće ograničenje u austrijskom pravu FASCHING, ZPR, 361.

Kad su u pitanju vještaci, za njih ne bi vrijedila ograničenja predviđena za svjedoke, osim, treba uzeti, ako se ne bi saslušavali i kao svjedoci (*arg. ex* 254/1.), kada bi na njih trebalo protegnuti režim predviđen za svjedoke. Neovisno o tome, sudu bi trebalo prepustiti da odluči treba li vještak biti nazočan u cijelosti ročištu na kojem će iznijeti svoj nalaz i/ili mišljenje, ili samo određenim njegovim dijelovima. Vještak bi svakako trebao prisustvovati onim dijelovima ročišta tijekom kojih bi trebao formirati premise za davanje svoga mišljenja. Njega bi, međutim, trebalo isključiti s dijela ročišta na kojem bi se obavljale radnje koje bi mogle utjecati na objektivnost njegove ekspertize ili zbog drugih razloga koji bi po mišljenju suca to opravdavali (*arg. ex* 71.7., 254/1., 303/1.). Saslušani vještak ostaje u sudnici, osim ako se ne odluči udaljiti pošto bude otpušten ili ako sud ne odredi da se privremeno udalji iz sudnice (303/1.)

8. Isključenje neposredne opće javnosti u hrvatskom parničnom pravu – općenito

8.1. Ustavno-konvencijske osnove za isključenje

Na ustavno-konvencijskoj razini osnove za isključene neposredne opće javnosti utvrđene su na dva donekle podudarna, ali ipak u bitnome različita načina. Jedan od tih načina utvrđen je odredbom članka 129. stavka 2. URH, drugi odredbom članka 6. stavka 1. reč. 2. EK koja u smislu odredbe članka 2. UZPNM ima zapravo značenje ustavne norme.

Iz odredbe članka 119. stavka 2. URH¹⁴ – u usporedbi s odredbom članka 6. stavka 1. reč. 2. EK¹⁵ – proizlazi:

- da se u njoj pored isključenja javnosti ne spominje i isključenje sredstava (javnog) priopćavanja kako to predviđa Konvencija. Ta bi se nepodudarnost mogla prevladati stavom da se u smislu ustavne odredbe i sredstva (javnog) priopćavanja smatraju sastavnim dijelom javnosti;
- da se javnost može isključiti iz cijele rasprave ili njezina dijela, jednako kao prema Konvenciji;

¹⁴ Ta odredba glasi: „Javnost se može isključiti iz cijele rasprave ili njezina dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, posebno ako se sudi maloljetnicima, ili radi zaštite privatnog života stranaka, ili u bračnim sporovima i postupcima u svezi sa skrbištvom i posvojenjem, ili radi čuvanja vojne, službene ili poslovne tajne i zaštite sigurnosti i obrane Republike Hrvatske, **ali** samo u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima u kojima bi javnost mogla biti štetna za interese pravde.” Ona je, treba uzeti, u osnovi bila inspirirana odredbom članka 6. stavka 1. reč. 2. EK (v. narednu bilj.), ali je, vjerojatno zato što ustavopisci nisu nabolje shvatili njezino značenje, odnosno zato što je nisu najkorektnije preveli, redigirana na način koji joj je dao bitno drukčije značenje.

¹⁵ Ta odredba glasi: “Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda i državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, **ili** u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde.”

- da se – jer je to izrijeком u njoj predviđeno – javnost nedvojbeno može zakonom isključiti u bračnim sporovima, koje Konvencija inače izrijeком ne spominje, zbog čega se zaključak o tome da bi u njima trebalo dopustiti isključenje ne bi morao izvoditi iz mogućnosti da se javnost isključi radi zaštite privatnog života stranaka kao prema Konvenciji;
- da se javnost može nedvojbeno isključiti radi čuvanja vojne, službene ili poslovne tajne i zaštite sigurnosti i obrane Republike Hrvatske, što Konvencija izrijeком ne predviđa, iako bi se isključenje javnosti radi čuvanja vojne ili službene tajne i zaštite sigurnosti i obrane Republike Hrvatske moglo eventualno podvesti pod konvencijski razlog isključenja javnosti u interesu državne sigurnosti; prema Konvenciji potreba čuvanja poslovne tajne ne bi imala značenje posebnog razloga za isključenje javnosti;
- da su svi razlozi za isključenje javnosti koji su izrijeком navedeni u ustavnoj odredbi učinjeni relativnim razlozima za isključenje, time što je sudu prepušteno da ocijeni treba li zbog njih i u kojem opsegu isključiti javnost zato što bi ona u posebnim okolnostima mogla biti štetna za interese pravde. Na to upućuje veznik “ali” koji razdvaja prvi dio složene rečenice od koje se sastoji odredba članka 129. stavka 2. URH u kojem se navode pojedini razlozi za isključenje javnosti, i drugog dijela koji odluku o isključenju povjerava sudu unatoč njihovoj postojanju, ovlašćujući ga da ocijeni je li isključenje zbog tih razloga i u kojem opsegu potrebno zato što bi javnost *in concreto* mogla biti štetna za interese pravde. Po tome se ustavna odredba razlikuje od konvencijske, koja, nakon navođenja pojedinih razloga zbog kojih bi se javnost mogla isključiti, veznikom “ili” dopunski ovlašćuje sud da javnost isključi i zbog drugih razloga ako bi u posebnim okolnostima ona mogla biti štetna za interes pravde. Razlika bi, dakle, bila u tome što Konvencija, pored toga što izrijeком navodi razloge zbog kojih bi se izvan dvojbe (zakonom) moglo predvidjeti isključenje javnosti, apsolutizirajući ih time na određeni način, otvara mogućnost da se sudu dopusti da javnost isključi zbog bilo kojeg drugog razloga ako bi – zato što on postoji – ona mogla bila štetna za interes pravde, čineći te razloge na taj način relativnim razlozima za isključenje, razlozima koji bi bili relevantni samo ako bi zbog njih isključenje bilo nužno u interesu pravde.

Čini se da bi u srazu dviju navedenih odredaba – jedne “čiste” ustavne (129/2. URH) i jedne konvencijsko-ustavne (6/1.2. EK, 1., 2. UZPNM)¹⁶ – prednost trebalo dati rješenjima iz konvencijsko-ustavne odredbe, ako zbog ni zbog čega drugog onda zato što je UZPNM (2002.) kasniji od Ustava (u verziji nakon njegove novele iz 2001.) (*constitutio priori derogat posteriori*). Zbog

¹⁶ O tome da su odredbama članka 1. i 2. UZPNM „materijalne“ odredbe EK, odredbe kojima se jamče određena temeljna ljudska prava i slobode podignute na rang ustavnih odredaba v. *supra* ad II.5.

toga bi trebalo uzeti da je na konvencijsko-ustavnoj razini moguće zakonom predvidjeti isključenje javnosti (uključujući i sredstva javnog pripočavanja) ne samo zbog razloga koji su izrijekom predviđeni Konvencijom (“zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda i državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže”) (“apsolutni razlozi za isključenje”) već i zbog drugih razloga kad sud ocijeni da bi zbog njih javnost mogla biti štetna po interese pravde (“ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde”) (“relativni razlozi za isključenje”). Razlozi za isključenje predviđeni Konvencijom činili bi maksimalni okvir koji se ne bi smio proširiti zakonom. Zakonom bi se, međutim, mogućnost isključenja javnosti mogla suziti u odnosu na konvencijski okvir. Zakonom bi se mogućnost isključenja javnosti zbog tzv. apsolutnih razloga mogla posebno urediti, pa tako predvidjeti da je u nekim od pravnih stvari koje se tiču privatnog života stranaka, npr. u statusnim sporovima, javnost uvijek isključena – to bi proizlazilo iz načina na koji je redigiran dio odredbe članka 6. stavka 1. reč. 2. EK koji se odnosi na te razloge, a koji općenito predviđa da bi se zbog njih javnost mogla isključiti dopuštajući time da se to učini i zakonom. S druge strane, zakonom se ne bi mogli apsolutizirati neki od tzv. relativnih razloga. Zakonom bi se moglo učiniti da se oni eventualno kazuistički naznače, ali uvijek ostavljajući sudu ovlaštenje da ocijeni je li zbog njih *in concreto* nužno isključiti javnost u interesu pravde – Konvencijom je, naime, mogućnost isključenja javnosti zbog drugih, neapsolutiziranih razloga uvjetovana ocjenom suda o toj nužnosti (bezuovjetnoj potrebi).

8.2. Zakonsko isključenje javnosti po sili zakona

Javnost je po sili zakona isključena u postupcima u kojima se odlučuje o statusnim sporovima (271., ObZ),¹⁷ dakle u prvom redu u bračnim (280/1., ObZ), maternitetskim i paternitetskim sporovima (286/1., 2., ObZ), ali i u sporovima o tome s kojim će roditeljem maloljetno dijete ili punoljetno dijete nad kojim se ostvaruje roditeljska skrb nakon punoljetnosti živjeti, odnosno o povjeravanju drugoj osobi, ustanovi socijalne skrbi ili drugoj pravnoj osobi – onda kada se oni adhezijski rješavaju uz glavni bračni, maternitetski ili paternitetski spor 294., ObZ).

Apsolutno isključenje javnosti u statusnim sporovima bilo bi u skladu s konvencijsko-ustavnim osnovama za njezino isključenje (v. *supra ad* II.8.1.). Odredbama kojima je utvrđeno takvo isključenje javnosti u statusnim stvarima derogirale bi se opće odredbe o mogućnosti isključenja javnosti konstitutivnom odlukom suda (307.-308.), osim odredbe o načinu odlučivanja o isključenju i o

¹⁷ Isuficijentnost ustavopisačkog pristupa određenju razloga za isključenje javnosti prema odredbi članka 129. stavka 2. URH indicira i okolnost da su u toj odredbi izrijekom navedeni samo bračni sporovi, a da uz njih nisu navedeni i s aspekta potrebe zaštite interesa stranaka osjetljiviji maternitetski i paternitetski sporovi.

objavi donesene odluke (309.) – posebnim odredbama o apsolutnom isključenju javnosti derogirale bi se one opće odredbe o isključenju javnosti koje bi se ticale pitanja koja su drukčije uređena posebnim odredbama (*lex specialis derogat generali*).

Rješenje (309/1.) koje bi sud trebao donijeti o isključenju javnosti u statusnim sporovima bilo bi deklaratorno – njime bi se konstatiralo da je u konkretnom sporu kao statusnom sporu javnost isključena po sili zakona. U tom bi rješenju sud eventualno trebao odrediti i odgovarajuće mjere radi njegove provedbe, npr. o udaljenju određenih osoba, o upozorenju prisutnih na dužnost čuvanja kao tajne onoga što će saznati tijekom rasprave itd. (308./4.). Rješenje o tome da je javnost u određenom statusnom sporu isključena, treba javno objaviti i obrazložiti (*arg. ex 309/1.*) samo konstatacijom da je riječ o statusnom sporu. Protiv toga rješenja posebna žalba nije dopuštena (309/2.).

I u statusnim bi se sporovima izreka presude javno objavljivala (336/3.), ali bi sud bio dužan isključiti javnost isključi pri objavi razloga presude. Naime, ako je javnost u tim sporovima apsolutno isključena, sudac ne bi smio moći odlučivati o tome u kojoj će mjeri javno objaviti razloge svoje odluke i time dovesti u pitanje nejavni karakter postupka. Takvo bi pravo sudac mogao imati kad bi o njegovoj odluci ovisilo hoće li i u kojoj mjeri isključiti javnost.

Ako bi se uz statusne sporove adhezijski vodili i neki nestatusni sporovi, npr. o uzdržavanju, javnost bi trebala biti isključena i pri raspravljanju o adhezijskim sporovima ako ne bi bilo moguće (ili ne bi bilo oportuno) odvojeno vođenje postupka o adhezijskim sporovima. Pri objavi presude razlozi za odluku u adhezijskom nestatusnom sporu trebali bi biti javno priopćeni, u mjeri u kojoj se time ne bi kompromitirala tajnost statusnog spora.

8.3. Isključenje javnosti konstitutivnom odlukom suda

Razlozi zbog kojih sud može konstitutivnim rješenjem isključiti javnost utvrđeni su odredbama članka 307. ZPP-a, koje su Novelom 2003. sadržajno prilagođena odredbi članka 119/2. URH, uz uvažavanje specifičnosti pravnih stvari koje se rješavaju u parničnom postupku. Prema noveliranom zakonskom uređenju sud može javnost isključiti za cijelu glavnu raspravu ili jedan njezin dio ako to zahtijevaju interesi morala, javnog reda ili državne sigurnosti, ili radi čuvanja vojne, službene ili poslovne tajne, odnosno radi zaštite privatnog života stranaka, ali samo u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima u kojima bi javnost mogla biti štetna za interese pravde (307/1.). Sud može isključiti opću javnost i kada se mjerama za održavanje reda predviđenim u Zakonu ne bi moglo osigurati nesmetano održavanje rasprave (307/2.).

Prema citiranim odredbama sud bi, dakle, bio ovlašten i dužan javnost isključiti zbog svih razloga koji su izrijekom navedeni (interes morala, javnog reda ili državne sigurnosti, čuvanja vojne, službene ili poslovne tajne, zaštite privatnog života stranaka) s cijeloga ročišta ili njegova dijela, ali samo u opsegu

koji je bezuvjetno potreban u konkretnom slučaju da bi se otklonila šteta za interese pravde. Sud javnost ne bi mogao isključiti zbog nekih drugih razloga osim onih izrijeком predviđenih, neovisno o tome što bi ona zbog njih – ako ne bi bila isključena – mogla *in concreto* biti štetna za interese pravde. To znači da hrvatski zakonodavac nije iskoristio mogućnost otvorenu Konvencijom da sudu omogući da u pojedinim slučajevima isključi javnost i zbog drugih razloga pored onih izrijeком navedenih ako bi to bilo u interesu pravde. Tako npr., strogo uzevši, sud ne bi javnost mogao isključiti zato što bi svjedok odbijao javno svjedočiti radi zaštite svoga privatnog života. Upravo bi stoga, *de lege ferenda*, veznik “ali” u odredbi članka 307. stavka 1. ZPP-a trebalo zamijeniti veznikom “ili” i time sudu omogućiti da javnost isključuje kad god ocijeni da bi zbog bilo kojeg razloga (a ne samo onih izrijeком navedenih u Zakonu) to bilo nužno u interesu pravde.

Interesi morala tražili bi da se javnost isključi kad bi njezine reakcije moralnim stavom prema onome o čemu se raspravlja pred sudom mogle ugroziti ostvarivanje pravde (pravilno i zakonito, osobito nepristrano suđenje). Tako bi javnost trebalo isključiti ako bi sud ocijenio: – da bi se zbog njezine prisutnosti neke osobe, u prvom redu stranke i svjedoci, mogle suzdržati iznijeti neke činjenice ili odbiti iskazivati plašeći se da bi time sebe ili neke druge osobe izložili moralnoj osudi javnosti;¹⁸ – da bi suci, stranke i njihovi zastupnici pa i vještaci zbog istih razloga zazirali postavljati neka pitanja ili općenito raspravljati o nečemu; – da bi (šira) javnost, često nedovoljno informirana i jednostrano usmjerena, osobito senzacionalističkim pristupom medija, mogla suce izložiti pritisku da sude prema njezinom očekivanju, a ne prema utvrđenom činjeničnom stanju, svojoj savjesti i zakonu, itd. Čini se, nažalost, da sud, *de lege lata*, ne bi mogao isključiti javnost samo zbog toga da bi se spriječila povreda njezina moralnog osjećaja općenito, npr. objelodanjivanjem nekih pornografskih, sadističkih itd. sadržaja. Tu bi bila riječ o nemoralnosti nekih sadržaja po sebi koji bi povrjeđivali osjećaje javnosti, bez postojanja uzročne veze između njih i rezultata suđenja. Potreba da se već samo zbog toga javnost isključi, govorila bi protiv načina na koji je interes morala u članku 119. stavku 2. URH i članku 307. stavku 1. ZPP-a proglašen relativnim razlogom za isključenje – samo ako bi zbog njega javnost *in concreto* ugrožavala interes pravde.

Interes održanja javnog reda tražio bi da se javnost isključi kad bi upoznavanje javnosti sa sadržajem suđenja moglo izazvati ozbiljne demonstracije s nepredvidivim ishodom, nered, pobunu, sukobe između pojedinih društvenih grupa (etničke, rasne, političke itd.) i sl., zbog čega bi sudionici u suđenju, a osobito sud, mogli biti izloženi takvom pritisku zbog kojeg se ne bi moglo osigurati pravilno i zakonito, osobito nepristrano suđenje, itd.

¹⁸ U tom mislu su indikativne odredbe koje svjedoka ovlašćuju da uskrati odgovor na pojedino pitanje ako bi time sebe ili određeni krug drugih osoba izložio, između ostaloga, teškoj sramoti (238/1.).

O interesu državne sigurnosti moglo bi biti govora kad bi otkrivanjem nekih sadržaja javnosti tijekom rasprave mogli, između ostalih, biti ugroženi (strateški) politički, obrambeni, gospodarski itd. interesi države – što bi se na razne načine moglo negativno odraziti na kvalitetu suđenja.

Potreba čuvanja vojne¹⁹, službene²⁰ i poslovne²¹ tajne bi analogno kao i interesi morala mogla *in concreto* tražiti isključenje javnosti radi osiguranja pravilnog i zakonitog suđenja. Nizu navedenih tajni svakako bi trebalo dodati i državnu tajnu kao tajnu najveće vrijednosti, ako nikako drukčije pridajući joj (*argumento a maiori ad minus*) barem značenje vojne ili službene tajne.²² To bi bilo osobito važno onda kad bi sud morao pribaviti odobrenje nadležnoga tijela da bi mogao saslušati svjedoka koji bi svojim iskazom odao koju (državnu,) službenu ili vojnu tajnu (236.).

Očuvanje profesionalne²³ i osobne²⁴ tajne moglo bi biti razlogom za isključenje javnosti samo kad bi odavanje tih tajni moglo dovesti u pitanje zaštitu privatnog života (*arg. ex 307/1.*) zbog čega bi moglo biti ugroženo pravilno i zakonito suđenje *in concreto*, npr. zato što bi svjedok uskratio svjedočiti (237.) ili dati odgovor na pojedino pitanje (238.) da ne bi odao takvu tajnu.

Zaštita privatnog života stranaka ticala bi se svih onih okolnosti koje se tiču njihove privatne sfere – intimnih, obiteljskih, obrazovnih, ekonomskih, zdravstvenih itd. prilika. Potreba zaštite toga života mogla bi biti razlogom za isključenje javnosti samo ako bi zbog toga moglo biti ugroženo pravilno i zakonito suđenje, npr. time što bi se stranke zbog javnosti suzdržale od toga da iznesu neke podatke, što bi neke osobe uskratili dati iskaz itd.

Mogućnost isključenja javnosti u slučaju u kojem se mjerama za održavanje reda ne bi moglo osigurati nesmetano održavanje rasprave (307/2.) mogla bi se podvesti pod mogućnost isključenja javnosti kada to zahtijevaju interesi javnoga

¹⁹ **Vojna tajna** je podatak koji je zakonom, drugim propisom, općim aktom ili aktom nadležnog tijela donesenim na temelju zakona proglašen vojnom tajnom (89/13. KZ).

²⁰ **Službena tajna** je podatak koji je prikupljen i koristi se za potrebe javnih tijela, a koji je zakonom, drugim propisom ili općim aktom nadležnog tijela donesenim na temelju zakona proglašen službenom tajnom (89/14. KZ).

²¹ **Poslovna tajna** je podatak koji je kao poslovna tajna određen zakonom, drugim propisom ili općim aktom trgovačkog društva, ustanove ili druge pravne osobe, a koji predstavlja proizvodnu tajnu, rezultate istraživačkog ili konstrukcijskog rada te drugi podatak zbog čijeg bi priopćavanja neovlaštenoj osobi mogle nastupiti štetne posljedice za njezine gospodarske interese (89/15. KZ).

²² **Državna tajna** je podatak koji je zakonom, drugim propisom ili općim aktom nadležnog tijela donesenim na temelju zakona određen državnom tajnom te otkrivanjem kojega bi nastupile štetne posljedice za nacionalnu sigurnost ili nacionalni interes Republike Hrvatske (89/12. KZ).

²³ **Profesionalna tajna** je podatak o osobnom ili obiteljskom životu stranaka koji saznaju odvjetnici, branitelji, javni bilježnici, doktori medicine, doktori stomatologije, primalje ili drugi zdravstveni djelatnici, psiholozi, djelatnici skrbništva, vjerski ispovjednici i druge osobe u obavljanju svoga zvanja (89/16. KZ).

²⁴ **Osobna tajna** je podatak o osobi koji je zakonom, drugim propisom ili općim aktom nadležnoga tijela donesenim na temelju zakona određen tajnom.

reda (307/1.). Ugrožavanje nesmetanog odvijanja rasprave bi se svakako moglo smatrati ugrožavanjem interesa pravde.

U praksi se kao najozbiljniji ugrozitelj interesa pravde u ime javnosti mogu javiti mediji koji svojim primarnim ili sekundarnim izvještavanjem o nekim postupcima, često senzacionalistički, površno, nepotpuno i jednostrano intoniranim, ponekad bez razumijevanja bitnoga, mogu stvarati pogrešne dojmove kod tzv. javnosti u širem smislu o onome o čemu se sudi i kako se sudi. Prisutnost medija može na razne načine utjecati na ponašanja pojedinih sudionika u postupku – od sudaca, stranaka, njihovih zastupnika pa do svjedoka i vještaka, ali i same publike. Mediji često navode neke od sudionika u postupku da svoje nastupe pretvaraju u predstave, iz egzibicionističkih ili sasvim proračunatih postupovno-demagoških razloga; druge na defenzivno ponašanje; treće na odbijanje iskazivanja ili na davanje netočnih ili nepotpunih iskaza itd.

Zabranjen je svaki oblik utjecaja na donošenje sudskih odluka, a posebno svaki oblik prisile prema sucima, zloraba javnih ovlasti i osobnog utjecaja te korištenje medija i javnih istupanja na način suprotan načelima demokratskog društva, a koje ima za cilj utjecaj na tijek i ishod sudskih postupaka (6/1. ZS 05.). Međutim, ipak, neovlašteno otkrivanje onoga što se saznalo u parničnom postupku (i općenito u građanskim sudskim postupcima), a što se na temelju zakona ili odluke utemeljene na zakonu smatra tajnom nije kazneno djelo (*arg. a contrario ex 307/1. KZ*).²⁵ To znači da u hrvatskom pravu ne postoji kazneno djelo odavanja tajnosti građanskog postupka, npr. statusnih postupaka, ili postupaka koji su proglašeni tajnim zbog čuvanja neke profesionalne ili osobne tajne. Ipak, povreda dužnosti čuvanja državne (89., 144., 145., 146., KZ), vojne (89., 145., 374., KZ), službene (89., 351., KZ) i poslovne (89., 295., KZ) tajne bila bi inkriminirana sama po sebi, neovisno o tome što je do toga došlo u parničnom postupku. Postupanje kojim bi se htjelo nedopušteno utjecati na ishod sudskog postupka ne bi smjelo imati ni obilježja kaznenoga djela prisile prema pravosudnom dužnosniku (309., KZ), dakle postupanja kojim se za vrijeme postupka pred sudom, a prije donošenja pravomoćne sudske odluke, u javnim sredstvima priopćavanja, na javnom skupu ili pred skupinom ljudi iznosi svoje mišljenje o tome kako bi u tom slučaju pravosudni dužnosnik trebao postupati ili kakve odluke donositi (309/2.).

O isključenju javnosti sud bi odlučivao po službenoj dužnosti ili u povodu inicijative koje od stranaka odnosno umješaka. Čak i kad bi se stranka čijeg bi se privatnog života ticalo iznošenje određenih sadržaja na ročištu suglasila da se javnost ne isključuje ili čak kad bi to tražila, sud bi mogao odrediti da se ona isključi ako bi ocijenio da bi to bilo u interesu pravde, npr. zato da bi se

²⁵ Značenje kaznenog djela ima, međutim, neovlašteno otkrivanje onoga što se saznalo u kaznenom postupku pred sudom, upravnom postupku, postupku pred javnim bilježnikom ili stegovnom postupku, a što se na temelju zakona ili odluke utemeljene na zakonu smatra tajnom (305/1. KZ). Bila bi riječ o lapsusu "pisca" zakona za koga je zbog njegove uske stručne usmjerenosti kazneni postupak pred sudom genusni pojam za sve sudske postupke. Posljedice toga lapsusa mogle bi se, međutim, označiti kao barem neugodne.

omogućilo iskazivanje svjedoka koji inače ne bi htjeli svjedočiti ili bi se moglo pretpostaviti da bi iskazivali opterećeni okolnošću da to čine pred publikom.

Prije donošenja odluke o isključenju javnosti sud bi trebao omogućiti strankama da se o tome izjasne.

Iako to nije izrijekom predviđeno, o postojanju razloga za isključenje javnosti raspravljalo bi se nejavno već zbog toga da se javnom raspravom o tome ne bi dovelo u pitanje zaštitu onih interesa koju treba postići isključenjem javnosti.²⁶

O isključenju javnosti sud odlučuje rješenjem, koje mora biti obrazloženo i javno objavljeno (309/1.). Obrazloženje bi, ipak, trebalo biti takvo da se njime ne ugrozi sam cilj isključenja javnosti. Protiv rješenja o isključenju javnosti nije dopuštena posebna žalba (309/2.). Treba uzeti da bi i rješenje kojim se odbija prijedlog za isključenje javnosti trebalo biti obrazloženo – ono bi se – ako bi bilo doneseno na ročištu – javno objavljivalo. Ni protiv tog rješenja posebna žalba ne bi bila dopuštena (*arg. a cohaerentia ex 309/2.*).

I u slučajevima u kojima je na ročištu za glavnu raspravu opća javnost bila isključena odlukom suda, izreka se presude treba uvijek javno pročitati, dakle pred osobama koje čine takvu javnost. Sudu je, međutim, prepušteno da odluči hoće li se i u kojoj mjeri javnost isključiti pri objavi razloga presude (336/3.).

III. STRANAČKA JAVNOST

Stranke, njihovi zastupnici i umješaci imaju uvijek pravo prisustvovati ročištima pred sudom (*arg. ex 308/1.*) i biti (u pravilu) upoznati s radnjama suda i drugih procesnih subjekata poduzetim izvan ročišta;²⁷ ti procesni subjekti imaju (uz određene iznimke) pravo razmatrati i prepisivati spise parnice u kojoj sudjeluju (150/1.) – bez potrebe da dokazuju da za to imaju neki osobiti interes (*arg. a contrario ex 150/2.*). Na njih se isključenje tzv. neposredne opće javnosti ne odnosi (i ne može odnositi) (308/1.). Ti procesni subjekti čine tzv. **stranačku javnost**, javnost u užem smislu.²⁸

Tzv. stranačka javnost nije sastavni dio, aspekt opće javnosti (*v. supra ad II.*) – ona je izraz ustavnopravno i konvencijski zajamčenog prava na pravično suđenje, prava svakoga o čijim se pravima odlučuje u nekom postupku da u njemu sudjeluje (29/1. URH, 6/1. EK), ona proizlazi iz načela saslušanja stranaka u parničnom postupku (5.).²⁹ Upravo stoga uskrata strankama i njihovim zastupnicima da raspravljaju u postupku pred sudom ima uvijek

²⁶ U tom smislu i JUHART, Civilno procesno pravo FLRJ, 1961., 48., te POZNIĆ, B. i RAKIĆ-VODINELIĆ, V., Građansko procesno pravo, 1999., 218. Za austrijsko pravo usp. FASCHING, ZPR, 362.

²⁷ Tako se strankama, između ostaloga, dostavlja izjava suca čije se izuzeće traži, koje mogu u roku od tri dana dati svoje očitovanje (74/5.).

²⁸ Usp. TRIVA-DIKA, GPPP, 197., 198.

²⁹ U tom smislu FASCHING, ZPR, 360., kaže da stranačka javnost nije nešto uže od opće javnosti već nešto drugo. TRIVA-DIKA, GPPP, 197., 198., tzv. stranačku javnost tretiraju tek kao jedan poseban aspekt tzv. opće javnosti, kao krug osoba na koje se odluka o isključenju javnosti ne

značenje tzv. apsolutno bitne povrede načela saslušanja stranaka (354/2.6.), a ne apsolutno bitne povrede pravila o neposrednoj općoj javnosti (v. *infra ad VII.*).

U Zakonu se od zastupnika stranaka na koje se isključenje tzv. opće javnosti ne odnosi spominju samo zakonski zastupnici i punomoćnici (308/1.). Tim zastupnicima treba svakako pribrojiti i organe zastupnike.

Kad su pitanju umješači, i za njih bi vrijedilo analogno kao i za stranke da su tzv. stranačkom javnošću obuhvaćeni i njihovi zastupnici (*arg. ex 209.a*).

Osobe na koje se odnosi tzv. stranačka javnost ovlaštene su tražiti obavijesti o stanju predmeta. Te im obavijesti daje službenik sudske pisarnice na osnovi podataka iz upisnika i spisa (59/1. SP) – bez prethodnog odobrenja suca, svakako ako dokažu svoje odgovarajuće svojstvo (*arg. a contrario ex 59/4.*, SP). Obavijest se ograničava na podatke o tomu u kojem se stadiju postupak nalazi (59/2., SP). Pri davanju obavijesti zabranjeno je davati izjave o pravilnosti pojedinih sudskih radnji i naredaba, kao i o vjerojatnom ishodu postupka (50/3., SP). Obavijesti se mogu davati telefonski i pismeno, u pravilu na trošak stranke ili druge osobe koja traži takvu obavijest (59/6., SP).

Drugostupanjski sud ne može davati obavijesti o tome kod kojeg se suca predmet nalazi na rješavanju i o donesenim odlukama koje nisu otpremljene prvostupanjskom sudu (59/7., SP).

Sve osobe koje su obuhvaćene tzv. stranačkom javnošću ovlaštene su razgledati i tražiti prijepis ili preslik spisa odnosno njihovih dijelova (60/1. SP). Razgledanje i prepisivanje spisa obavlja se u sudskoj pisarnici na određenom mjestu pod nadzorom službenika sudske pisarnice (60/2., SP). Nacrti neotpravljanih odluka i moguće bilješke suca moraju se prethodno izdvojiti iz spisa (60/3. SP). Iznimno spis se može na zahtjev stranke uputiti drugom sudu radi razgledanja, ako se time ne odugovlači postupak ili ako je postupak već pravomoćno dovršen (60/4.1., SP). Odluku o upućivanju nepravomoćnog dovršenog spisa donosio bi predsjednik vijeća odnosno sudac kojem je predmet dodijeljen u rad (60/4.2., SP), a pravomoćno dovršenog predmeta predsjednik suda ili sudac koga je on odredio (*arg. ex 150/2.2.*, ZPP). Troškove oko dostavljanja spisa drugom sudu i vraćanja u pravilu snosi stranka na čije se traženje spis dostavlja (60/5., SP).

Stranke (i treba dodati druge osobe koje pripadaju u tzv. stranačku javnost) imaju pravo tražiti da im se izda službena potvrda o pojedinim činjenicama sadržanim u spisu (*arg. ex 61/1.*, SP). Upravitelj sudske pisarnice izdaje potvrdu o činjenicama o kojima sudska pisarnica vodi popis (potvrda o podnesenoj tužbi, uloženoj žalbi, pravomoćnosti i sl.) (61/2., SP). O sadržaju sudskih odluka, zapisnika i drugih dopisa u spisima ne izdaje se potvrda, nego prijepisi ili izvadci (61/3., SP).

Stranke, njihove opunomoćenike i druge ovlaštene osobe obavještava o stanju predmeta službenik sudske pisarnice na osnovi podataka iz upisnika i

---

odnosi. POZNIĆ-RAKIĆ, GPP, 218., također ne otvaraju ovaj aspekt pravne prirode tzv. stranačke javnosti.

spisa (59/1., SP). Obavijest se treba ograničiti na podatke o tomu u kojem se stadiju postupak nalazi (59/2., SP). Pri davanju obavijesti zabranjeno je davati izjave o pravilnosti pojedinih sudskih radnji i naredaba, kao i o vjerojatnom ishodu postupka (50/3., SP). Ostalim osobama daju se obavijesti o stanju predmeta samo po odobrenju suca (59/4., SP). Obavijesti se mogu davati telefonski i pismeno, u pravilu na trošak stranke ili druge osobe koja traži takvu obavijest (59/6., SP).

IV. OGRANIČENA SUPSTITUTIVNA JAVNOST

Na zahtjev stranke sud može dopustiti da raspravi prisustvuju najviše dvije osobe koje one označe (308/3.). Ta mogućnost ne bi bila izraz stranačke javnosti, koja proizlazi iz načela saslušanja stranaka, već bi tu bila riječ o specifičnom reduciranom obliku nadomještavanja neposredne opće javnosti (**ograničena supstitutivna javnost**).

Stranke bi imale pravo tražiti da se dvjema osobama koje su one označile dopusti prisustvovanje nejavnom ročištu neovisno o tome kako je javnost isključena – po sili zakona ili odlukom suda. Nije nužno ni da obje stranke zatraže navedeno dopuštenje – to može učiniti svaka od njih, samo jedna od njih ili niti jedna od njih. Zbog toga je moguće da ročištu prisustvuju dvije ili barem jedna osoba koju je naznačila jedne od stranaka, a da njemu ne prisustvuje niti jedna ili samo jedna osoba koju je naznačila druga.

Sud **može**, ali ne mora dopustiti osobama koje su stranke označile da prisustvuju nejavnom ročištu. O njegovoj bi ocjeni bi li i prisustvovanje tih osoba moglo ići na uštrb interesa prave, ovisilo hoće li zahtjev stranke prihvatiti. Sud bi svoju odluku da ne prihvati zahtjev da neka od označenih osoba prisustvuje ročištu mogao motivirati i ocjenom da bi ta osoba zbog svog posebnog odnosa prema strankama, predmetu spora, osobama koje treba saslušati u svojstvu svjedoka itd. svojom prisutnošću mogla ugroziti interes pravde. Svoju negativnu odluku sud bi trebao moći obrazložiti i utvrđenjem da je riječ o osobi koja svojim prethodnim ponašanjem, npr. izjavama danim u medijima, ne jamči da će poštovati dužnost čuvanja tajne.

Sud bi svoju odluku o tome hoće li ili ne dopustiti osobama koje su pojedine od stranaka naznačile trebao u pravilu donijeti nakon što bi i protivnoj stranci omogućio da se o tome izjasni. Sud bi trebao moći i opozvati svoju odluku kojom je dopustio prisustvovanje takvim osobama.

Protiv odluke suda o prihvaćanju ili odbijanju zahtjeva stranke da se dvjema osobama koje ona označi omogućiti prisustvovanje ročištu, posebna žalba ne bi bila dopuštena (*arg. a cohaerentia ex 309/2.*).

U nedostatku izričitog pravila o tome, treba uzeti da bi u slučaju suparničarstva aktivni suparničari mogli zajednički naznačiti najviše dvije osobe te da bi to vrijedilo i za pasivne jedinstvene suparničare. Ako one ne bi iskoristile svoje pravo, sud bi trebao moći na zahtjev bilo kojeg od suparničara imenovati dvije osobe po svom izboru koje bi prisustvovala nejavnim ročištima ako bi ocijenio

da je to potrebno. S druge strane, pasivnim suparničarima koji nisu jedinstveni valjalo bi dopustiti da svaki od njih naznači po dvije osobe koje bi mogle prisustvovati nejavnom ročištu. Svakom bi od običnih suparničara trebalo omogućiti da u parnici u materijalnom smislu u kojoj sudjeluje kao stranka, a koja se vodi u okviru složene parnice u formalnom smislu protiv svih njih, pojedinačno ostvari svoje pravo da označi dvije osobe koje bi prisustvovala onom dijelu ročišta (ako ga je moguće odvojiti od ostalih dijelova ročišta) koji se njega tiče. Izloženo rješenje polazilo bi, *per analogiam, a cohaerentia*, od rješenja koje je predviđeno radi obavljanje dostave suparničarima preko zajedničkog zastupnika (147.).

Treba uzeti da se samo zbog prostornog ograničenja sudnice ne bi smjelo odbiti zahtjev stranaka da se dvjema osobama koje one označe dopusti prisustvovanje ročištu.

Osobe koje su stranke označile nisu dužne prihvatiti mogućnost koja im je time otvorena. Stranka ne bi smjela moći tražiti odgodu ročišta zato da bi na novom ročištu prisustvovala nove dvije osobe koje bi ona odredila. Sud bi, međutim, bio dužan odgoditi ročište ako dvije osobe koje je stranka označila ne bi bile uredno pozvane, svakako ako je prihvatio zahtjev stranke da i one prisustvuju ročištu.

Sudac pojedinac odnosno predsjednik vijeća dužni su upozoriti osobe kojima je na temelju zahtjeva stranaka dopustio da prisustvuju raspravi na kojoj je javnost isključena da su dužne kao tajnu čuvati sve ono što su na raspravi saznale i upozoriti ih na posljedice odavanja tajne (308/4.).

Povreda pravila o supstitutivnoj javnosti trebala bi imati značenje povrede pravila o tzv. općoj javnosti (354/2.10.).

V. INTERESNA JAVNOST

Interesnu javnost činile bi dvije kategorije osoba.³⁰ U prvu bi pripadale osobe koje bi svoje praćenje rada suda u pojedinim predmetima ili općenito temeljile na nekom svom posebnom (nepravnom) interesu. U vezi s pravnim položajem tih osoba potrebno je razlikovati dvije situacije od kojih bi se jedna ticala mogućnosti da one prisustvuju ročištima u postupku pred sudom, a druga mogućnosti da razmatraju i prepisuju spise. U drugu kategoriju pripadale bi osobe koje bi za uvid u pojedine spise imale pravni interes.

Sve osobe koje imaju za to poseban interes mogu u načelu kao i svaka druga osoba koja za to nema takav interes, prisustvovati ročištima u postupku pred sudom – u tom bi smislu osobe s posebnim interesom bile sastavni dio tzv. neposredne opće javnosti.

³⁰ Termin interesna javnost se, koliko je to autoru ovoga rada poznato, po prvi put ovdje koristi radi označavanja onog kruga procesnopravnih subjekata na koje se ne primjenjuje režim predviđen za tzv. opću javnost i za tzv. stranačku javnost, a koji, ipak, na temelju svog posebnog interesa imaju pravo prisustvovati suđenju odnosno obavljati uvide u sudske spise.

Poseban status nekih od osoba s posebnim interesom dolazi, međutim, do izražaja u slučaju isključenja opće javnosti – u tom slučaju sud može dopustiti da glavnoj raspravi prisustvuju pojedine službene osobe, a i znanstveni i javni radnici, ako je to od interesa za njihovu službu odnosno znanstvenu ili javnu djelatnost (308/2.). Odluka suda o tome hoće li tim osobama dopustiti da prisustvuju ročištu, ovisila bi o njegovoj ocjeni bi li to s obzirom na njihov interes, koji bi one trebale indicirati (i supstancirati) na razini vjerojatnosti, bilo oportuno s obzirom na razlog zbog kojeg je javnost isključena, ali i s obzirom na mogućnost da se prisutnost tih osoba negativno odrazi na “interes pravde” u konkretnom slučaju. Osobe koje bi svoj zahtjev da im se dopusti prisustvovanje nejavnom ročištu opravdavale nekim drugim interesom, npr. samo edukativnim, ne bi imale pravo na izniman tretman.³¹

Svim osobama koje učine vjerojatnim da za to imaju opravdan interes, dakle ne samo osobama koje bi to tražile zato što bi to bilo od interesa za njihovu službu ili znanstvenu ili javnu djelatnost, moglo bi se u načelu dopustiti razmatranje (razgledavanje – 60/1., SP) i prepisivanje pojedinih spisa (150/2.), odnosno načiniti preslik cijeloga ili pojedinih dijelova spisa (60/1., SP). Kad je postupak u tijeku, dozvolu za razmatranje (razgledavanje) i prepisivanje (preslik) spisa daje sudac pojedinac odnosno predsjednik vijeća; a kad je postupak završen – predsjednik suda ili sudac koga on odredi (150/2.2.). Razgledanje i prepisivanje (preslikavanje) spisa obavlja se u sudskoj pisarnici na određenom mjestu pod nadzorom službenika sudske pisarnice (60/2., SP). Nacrte neotpravljenih odluka i moguće bilješke suca prethodno treba izdvojiti iz spisa (60/3., SP).

Treće osobe, dakle osobe na koje se ne odnosi tzv. stranačka javnost, imaju pravo tražiti službenu potvrdu o pojedinim činjenicama sadržanim u spisu, ali samo ako po ocjeni predsjednika suda odnosno predsjednika vijeća ili suca pojedinca imaju za to pravni interes (61/1., SP). Ovdje ne bi bila riječ o osobama koje traže uvid u spis zato što bi to bilo od interesa za njihovu službu odnosno znanstvenu ili javnu djelatnost (308/2.), već o osobama kojima bi odgovarajuće potvrde bile potrebne radi ostvarivanja (zaštite) nekih njihovih prava ili pravno zaštićenih interesa, npr. u drugim postupcima koji su u tijeku ili koje tek treba pokrenuti. U takvim slučajevima potvrdu o činjenicama o kojima sudska pisarnica vodi popis (potvrda o podnesenoj tužbi, uloženoj žalbi, pravomoćnosti i sl.) (61/2., SP) izdaje upravitelj sudske pisarnice. O sadržaju sudskih odluka, zapisnika i drugih dopisa u spisima ne izdaje se potvrda, nego prijepisi ili izvadci (61/3., SP).

Osim što bi bile ovlaštene tražiti da im se omogućiti pregledavanje spisa ili njegovo prepisivanje ili preslikavanje, treće osobe mogu, po odobrenju suca,

³¹ *De lege ferenda*, trebalo bi razmotriti mogućnost da se i studentima pravnih fakulteta omogući prisustvovanje ročištima i u postupcima u kojima je isključena tzv. opća javnost kad bi to bilo od važnosti za njihovo obrazovanje, analogno kao što je to omogućeno studentima medicine na sveučilišnim klinikama.

tražiti i dobiti obavijesti o stanju predmeta (59/1., 59/4., SP). Te im obavijesti daje službenik sudske pisarnice na osnovi podataka iz upisnika i spisa (59/1., SP). Obavijest se treba ograničiti na podatke o tomu u kojem se stadiju postupak nalazi (59/2., SP). Pri davanju obavijesti zabranjeno je davati izjave o pravilnosti pojedinih sudskih radnji i naredaba, kao i o vjerojatnom ishodu postupka (50/3., SP). Obavijesti se mogu davati telefonski i pismeno, u pravilu na trošak stranke ili druge osobe koja traži takvu obavijest (59/6., SP). Drugostupanjski sud ne može davati obavijesti o tome kod kojeg se suca predmet nalazi na rješavanju i o donesenim odlukama koje nisu otpravljene prvostupanjskom sudu (59/7., SP).

Osobe kojima bi u slučaju isključenja javnosti bilo dopušteno prisustvovanje ročištu, odnosno pregledavanje i prepisivanje spisa, sud je dužan upozoriti da su dužne kao tajnu čuvati ono što su saznale na raspravi ili pregledavanjem i prepisivanjem spisa i upozoriti ih na posljedice odavanja tajne (*arg. ex* 150/2., 308/2., 4.). Upozorenje bi se svakako ticalo i raspolaganja s pribavljenim materijalom.

Treba uzeti da bi u slučaju isključenja javnosti sud samo osobama koje bi učinile vjerojatnim da je to od interesa za njihovu službu, znanstvenu ili javnu djelatnost smio dopustiti da pregledavaju i prepisuju (fotokopiraju) spise (*arg. ex* 150/2., 308/2.), svakako uz dužnost čuvanja tajne (*arg. ex* 308/4.).

Sud bi o zahtjevu za prisustvovanje ročištima odnosno za razmatranje i prepisivanje spisa odlučivao rješenjem koje bi moralo biti obrazloženo i javno objavljeno, protiv kojega, međutim, posebna žalba ne bi bila dopuštena (*arg. a cohaerentia, a completudine ex* 150/2., 309.)

VI. APSOLUTNO ISKLJUČENJE JAVNOSTI

Opća i stranačka javnost isključene su u određenim stadijima postupka, odnosno prigodom obavljanja određenih sudskih radnji; isključenje tih radnji tiče se i određenih sudskih akata.

U prostoriji u kojoj se vijeća i glasuje – treba uzeti, neovisno o tome je li riječ o prvostupanjskom vijeću ili vijeću višega suda koji odlučuje u povodu devolutivnih pravnih lijekova – mogu biti prisutni samo članovi vijeća i zapisničar (130/2.; *arg. a contrario ex* 306, 310.). To znači da bi s vijećanja i glasovanju kolegijalnih sudskih tijela bila isključena ne samo tzv. opća (v. *supra ad* II.) već i tzv. stranačka (v. *supra ad* III.) javnost. Vijećanju i glasovanju ne bi mogle prisustvovati ni osobe koje bi za to imale neki službeni, znanstveni ili javni interes (v. *supra ad* V.). Isključenje javnosti tiče se i zapisnika o vijećanju i glasovanju. Taj se zapisnik zatvara u poseban omot i može ga razgledati samo viši sud kad rješava o pravnom lijeku, nakon čega se zapisnik ponovno zatvara u poseban omot na kojem se naznačuje da je zapisnik razgledan (128/5.).

Odredbom po kojoj na sjednicama vijeća drugostupanjskog suda mogu, ako vijeće tako odluči, prisustvovati stranke i umješači te njihovi zastupnici (stranačka javnost) (362/2.) samo se prividno odstupaju od pravila da je (i) na sjednicama vijeća sudova koji odlučuju o devolutivnim pravnim lijekovima javnost apsolutno

isključena (*arg ex* 130/2.). Sjednica vijeća na koju su pozvane stranke itd. dobiva time zapravo značenje svojevrsnog ročišta, na kojem je dopuštena samo tzv. stranačka javnost. Tek bi se nakon zaključenja toga “ročišta” drugostupanjsko vijeće povlačilo na vijećanje i glasovanje, dakle na nejavnu sjednicu vijeća. Stranke ne bi bile ovlaštene tražiti da tim sjednicama prisustvuju po dvije osobe koje one označe jer se iznimka od pravila o isključenju javnosti na sjednicama vijeća, koja ovisi o ocjeni suda o svrhovitosti te iznimke, mora restriktivno tumačiti. Budući da se iznimka tiče samo stranaka u širem smislu, ona ne bi mogla obuhvatiti i osobe koje bi svojim prisustvom ograničeno i simbolički nadomjestile opću javnost (v. *supra ad* IV.).

Iako to Zakonom nije izrijekom predviđeno, tajnima bi trebalo smatrati i nacрте sudskih odluka, odnosno eventualno već napisane i potpisane neobjavljene odluke koje nisu javno objavljene, i to ne samo zato što sud njima nije vezan sve dok se ne otpreme (*arg. ex* 334/1.), već i stoga što se nacрти odluka odnosno opozive neobjavljene odluke mogu smatrati aktima u procesu nastajanja za koja bi, *arg. a completudine, a cohaerentia*, trebao općenito vrijediti režim predviđen za vijećanje i glasovanje kao za ključni stadij postupka donošenja (obvezujuće) odluke. Na to upućuje i poslovnička odredba po kojoj se prije nego što se strankama i trećim zainteresiranim osobama omogući pregledavanje, prepisivanje ili preslikavanje spisa prethodno iz spisa moraju izdvojiti nacрти neotpravljenih odluka i moguće bilješke suca (60/3., SP), odnosno poslovnička odredba po kojoj drugostupanjski sud ne može davati obavijesti o donesenim odlukama koje nisu otpravljenе prvostupanjskom sudu (59/7., SP).

Navedeni slučajevi apsolutnog isključenja javnosti u funkciji su zaštite slobode iznošenja mišljenja i opredjeljenja članova vijeća. Interesi ne samo opće već ni stranačke javnosti time nisu ugroženi.

Drugostupanjski sud ne samo da ne može davati obavijesti o donesenim odlukama koje nisu otpravljenе prvostupanjskom sudu, već ni o tome kod kojeg se suca predmet nalazi na rješavanju (59/7., SP), što znači da bi i podaci o tome tko je sudac izvjestitelj u pojedinom drugostupanjskom predmetu bili (apsolutno) tajni. Moglo bi biti dvojbeno odnosi li se navedena zabrana i na obavijest o tome kojem je vijeću predmet dodijeljen te tko su članovi toga vijeća, ali i asistirajući savjetnici. To bi moglo biti važno radi eventualnog traženja izuzeća članova vijeća, odnosno radi poticanja njih samih da to zatraže (*arg. ex* 72., 73/7.).

VII. PRAVNE POSLJEDICE POVREDE NAČELA JAVNOSTI

Pravne posljedice povrede pravila o isključenju, odnosno povrede koje bi se sastojale u dopuštenju javnosti protivno zakonu ovise o vrsti javnosti pravila o kojoj su povrijeđena.

Isključenje tzv. opće javnosti protivno zakonu s ročišta za glavnu raspravu ima značenje apsolutno bitne povrede odredaba parničnog postupka (*arg. ex* 354/2.10). Ostali slučajevi povrede pravila o toj javnosti, npr. zbog isključenja opće javnosti

s nekih drugih u načelu javnih ročišta, mogu imati značenje samo relativno bitne povrede, dakle samo ako je zbog njihove povrede donesena presuda nepravilna i/ili nezakonita (354/1.). Zbog isključenja opće javnosti protivno zakonu s glavne rasprave mogu se izjaviti žalba (354/2.10) te (ograničeno) revizija (354/2.10, 385/1.1., 385/2.). Ponavljanje postupka se ne može tražiti (*arg. ex* 421/1.). Zbog takva isključenja te javnosti može se, međutim, podnijeti ustavna tužba (119/2. URH, 6/1. EK, 1., 2. UZPNM, 62. UZUSRH).

Isključenje stranačke javnosti protivno zakonu (osim kad bi bila riječ o isključenju dviju osoba kojima je na zahtjev stranke sud dopustio da prisustvuju raspravi – 308/3.) (v. *supra ad* 6.) moglo bi dovesti do apsolutno bitnih povreda odredaba parničnog postupka – i do one koja se sastoji u protupravnom isključenju javnosti s glavne rasprave (354/2.10.) i do one koja ima značenje onemogućavanja stranci da raspravlja pred sudom (354/2.6.). Zbog te druge povrede bili bi dopušteni svi redovni (žalba – 354/2.6.) i izvanredni pravni lijekovi (revizija – 354/2.6., 385/1.1., 385/2.; ponavljanje postupka – 4521/1.2.) te ustavna tužba (119/2. URH, 6/1. EK, 1., 2. UZPNM, 62. UZUSRH).

Zato što sud nije prihvatio zahtjev stranke da dvije osobe koje je ona označila prisustvuju raspravi, presuda bi se mogla pobijati samo zbog tzv. relativno bitne povrede odredaba parničnog postupka (354/1.).

Zbog odbijanja suda da dopusti tzv. interesnu javnost u slučaju u kojem bi bila isključena tzv. opća javnost (308/2.; v. *supra ad* V.), presuda bi se u načelu mogla pobijati samo po pravilima o tzv. relativno bitnim povredama parničnog postupka (354/1.), iako je teško nazrijeti kako bi isključene takve javnosti moglo utjecati na pravilnost i zakonitost suđenja.

Zato što je sud dopustio da ročištu prisustvuje tzv. opća javnost u slučajevima u kojima je ona *ex lege* isključena (v. *supra ad* II.8.2.), presuda bi se mogla pobijati samo po pravilima o tzv. relativno bitnim povredama parničnog postupka (*arg. ex* 354.). Zato što bi sud javnost dopustio nakon što je donio odluku o isključenju javnosti, presudu bi također bilo moguće pobijati po pravilima o tzv. relativno bitnim povredama (354/1.), osim ako se *in concreto* okolnost da je sud prešutno dopustio javnost nakon što ju je isključio, ne bi mogla protumačiti kao konkludenta izmjena prijašnje odluke zbog naknadne izmjene činjeničnog stanja.

Dopuštenje javnosti protivno zakonu odnosno odluci suda o njezinu isključenju moglo bi dovesti do pogrešnog i/ili nepotpunog utvrđenja činjeničnog stanja i time do nepravilne odluke, pa stoga i do relativno bitne povrede odredaba parničnog postupka ako bi se zbog toga stranka suzdržala iznijeti tvrdnje o nekim bitnim činjenicama ili zato što su svjedoci uskratili svjedočenje ili odgovore na pojedina pitanja, odnosno zato što su stranke uskratile svoje iskaze, itd.

VIII. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Ostvarivanje načela javnosti pretpostavlja razumijevanje njegove važnosti u sudskim postupcima – na pravo-političkoj razini koja je potvrđena i odgovara-

jućim ustavno-konvencijskim te zakonskim rješenjima, ali, što je najvažnije, i na organizacijsko provedbenoj razini. U hrvatskoj pravnoj javnosti i sudskoj praksi se značenje javnosti podcjenjuje; nerijetko se njegova primjena (namjerno) izigrava npr. izbjegavanjem da se sudske odluke javno objavljuju. U praksi je zbog uvriježenoga načina organizacije vođenja parnica ono onemogućeno. Ostvarivanje javnosti dovedeno je u pitanje i nepostojanjem odgovarajućih prostornih uvjeta za provedbu suđenja, nerijetkom nemogućnošću da javnost bez osobitih napora sazna za raspored rada pojedinih sudaca, odnosno za ročišta u pojedinim predmetima.

Poštovanjem zahtjeva koji se pred državu općenito, ali i pred sudove posebno postavljaju u ime načela javnosti, manifestiralo bi se poštovanje prema onima koji tu javnost čine, prema pravu općenito. Takvo bi poštovanje indiciralo i odnos onih koji primjenjuju zakon, sudaca, prema njihovu poslu, prema njihovoj misiji u ostvarivanju pravnoga poretka.

Stvaranje uvjeta za oživotvorenje načela javnosti zahtijevalo bi, ono što se čini osobito važnim, općenito reorganizaciju načina rada sudova kao institucija, njihovo otvaranje građanima, ali i reorganizaciju rada u pojedinim slučajevima – osiguranjem usmenog, neposrednog, koncentriranog, jasnog javnog raspravljanja. U tom smislu bi se javnošću doprinosilo bržem, odgovornijem i kvalitetnijem suđenju.

Summary

THE PRINCIPLE OF PUBLICITY IN CIVIL PROCEDURE - CONTRIBUTION TO EFFORTS TO JUSTIFY AND REAFFIRM THE INSTITUTE –

An attempt is given to determinate legal and political basis of the principle of publicity in Croatian civil procedure. A premise to define the so called general or populist publicity has been determined as well as prerequisites for its realization, its effects and constitutional, conventional and legal basis. Criteria to limit and exclude the publicity are analyzed also. A special attention was paid to notions of the so called party publicity, limited substitutive publicity and interest publicity. A special emphasize is given to cases where the publicity has been absolutely excluded. It has been researched what kind of legal consequences can prevail in case of breach of rules to guarantee the publicity, that is to prescribe its limitations or exclusion. Conclusively, a current situation concerning the application of principle in Croatian court practice has been described. Possible modes to prevail the situation have been pointed out also.

Key words: *publicity, civil procedure.*

Zusammenfassung

**DAS PRINZIP DER ÖFFENTLICHKEIT IM
POZESSVERFAHREN
- Beitrag mit Versuchen zur Rechtfertigung
und Bejahung des Instituts -**

Es wird versucht, die rechtspolitischen Grundlagen des Prinzips der Öffentlichkeit im kroatischen Prozessverfahren zu bestimmen; es werden Prämissen zur Definition der sog. allgemeinen oder Volksöffentlichkeit festgelegt, Voraussetzungen zu deren Realisierung, deren Wirkung, deren verfassungsmäßige und gesetzliche Grundlagen; es werden Kriterien zur Beschränkung und zum Ausschluss der Öffentlichkeit dargelegt; es werden die Begriffe der sog. Partei-, beschränkten Supstitutiven- und Interessenöffentlichkeit betrachtet; es werden Fälle von absolutem Ausschluss der Öffentlichkeit angeführt sowie Rechtsfolgen der Verletzung der Regeln untersucht, durch die Öffentlichkeit garantiert wird bzw. durch die ihre Beschränkung bzw. ihr Ausschluss vorgeschrieben wird. Abschließend wird die bestehende Situation bei der Anwendung des Prinzips in der kroatischen Gerichtspraxis konstatiert und mögliche Arten zur Überwindung dieser Situation angeführt.

***Schlüsselwörter:** Öffentlichkeit, Prozessverfahren.*

Sommario

**PRINCIPIO DI PUBBLICITÀ NEL PROCESSO CIVILE
– Contributo ai tentativi di giustificazione e
di riaffermazione dell’istituto –**

Si cerca di determinare le basi giuspolitiche del principio di pubblicità nel processo civile croato; si stabiliscono le premesse alla definizione della cosiddetta pubblicità generale o popolare, come pure i prerequisiti per la sua realizzazione, i suoi effetti e i suoi fondamenti costituzionali-convenzionali e legislativi; si esaminano i criteri per limitare ed escludere la pubblicità; si considerano le nozioni della cosiddetta pubblicità di parte, sostitutiva limitata e di interesse; si riportano i casi di assoluta esclusione della pubblicità e si ricercano le conseguenze giuridiche, per la violazione delle regole a garanzia della pubblicità, che prescrivono la sua limitazione o esclusione. Conclusivamente si constata la situazione attuale dell’applicazione del principio nella prassi giudiziale croata e si indicano i possibili modi di superamento di tale condizione.

***Parole chiave:** pubblicità, processo civile.*